

De verkiezingen van 7 november 1971 in Radio en TV (BRT)

Guido PROVOOST,

Assistent R.U.G.

★

Ter inleiding.

Het is de eerste keer dat voor *Res Publica* een bijdrage wordt gewijd aan de electorale uitzendingen der nederlandstalige BRT. Voor de RTB daarentegen bestaat hiervoor een gevestigde traditie. Sedert 1958 voert een team o.l.v. Prof. Clausse van de ULB over de verwerking door de RTB van de parlementsverkiezingen grondige analyses uit die resulteerden in een aantal merkwaardige publikaties (1).

Onderhavige bijdrage wil een eerste schuchtere poging zijn voor de verkiezingsuitzendingen der BRT zonder dat wij er kunnen aan denken gelijkwaardigheid met de analyses van Prof. Clausse en zijn team na te streven. Inderdaad stonden wij er helemaal alleen voor. Wegens de uiterst korte pre-electurale periode was de vorming van een team onmogelijk. Daardoor konden niet alle programma's worden gevolgd. Wij dienden ons te beperken tot de televisie. Dit sluit in dat wij onmogelijk een systematische inhoudsanalyse van de programma's konden doorvoeren en dat wij ons voor wat de appreciatie der inhoud betreft, moeten beperken tot exemplarische en illustratieve gegevens en tot de perskritiek. Prof. Clausse kan bogen op een jarenlange en zeer vruchtbare samenwerking met de Service d'Enquête Permanente van de RTB. Wij verkregen van onze kant, als eersten, de medewerking van de Studiedienst der BRT, die sedert februari 1969 een permanent programmaonderzoek organiseert (2).

(1) *Belgique 1965, Presse, Radio et Télévision aux prises avec les élections*, édit. de l'Institut de Sociologie de l'Université de Bruxelles ; R. CLAUSSE, G. THOVERON, A. PATERNOSTRE, D. VANDERVAEREN, Cl. GEERTS : *Radio et Télévision dans le tumulte des élections*, *Res Publica* nr 1, 1969, blz. 151-206.

(2) Wij danken oprecht de heer Vandenbussche, Directeur-Generaal, en de heer F. Broucke, van de Studiedienst der B.R.T., die ons bereidwillig kijkdichtheids- en waarderingscijfers voor de verkiezingsprogramma's lieten geworden.

Het behoort tot de taak van radio en televisie het publiek voor te lichten over het verkiezingsgebeuren. In de pre-electorale periode wordt dit gebeuren praktisch herleid tot de verkiezingscampagne der politieke partijen. Deze verkiezingscampagnes maken gebruik van technieken en instrumenten die door alle wervende en publiciteitscampagnes worden gebruikt. De politieke partijen die deze campagne voeren hebben zich in het Belgische staatsbestel feitelijk geïnstitutionaliseerd en bezitten de werkelijke politieke macht.

De BRT van haar kant is een openbare instelling die in feite door de politieke partijen wordt bestuurd. Inderdaad worden de mandaten in de Raad van Beheer in feite verdeeld door en onder de drie traditionele partijen. Deze partijen, die zich zoals hoger aangestipt buiten de grondwettelijke en wettelijke normen hebben ontwikkeld, zijn de feitelijke dragers der politieke macht. Zij ontsnappen, per definitie, aan reglementering van hun invloed en activiteit (3).

De verhouding audiovisuele media — politieke partijen is dus wel zeer delicaat en geeft frequent aanleiding tot wrijvingen en incidenten. Het gevaar is daarbij niet denkbeeldig dat de media, om incidenten te vermijden, de weg der minste weerstand kiezen en in plaats van informatiekanaal, propagandakanaal worden.

Wij hebben bovenstaande redenering bewust zeer scherp doorgevoerd om duidelijk te laten uitkomen dat de informatietaak van de BRT staat of valt met enerzijds het onafhankelijk optreden van de Raad van Beheer en anderzijds het plichtsbef en professioneel lef van de BRT-journalisten. Dit zal uit volgend relaas duidelijk blijken.

I. Organisatie en verloop der verkiezingsuitzendingen op radio en TV.

De parlementsontbinding kwam erg onverwacht en de pre-electorale periode was uiterst kort. Nog vóór er van ontbinding sprake was had TV-journalist Jan Ceuleers een reeks van drie programma's opgezet onder de titel *Zijn er nog Belgen?* Zij werden op 29 september en 12 en 26 oktober uitgezonden en hebben de verkiezingsuitzendingen dus doorkruist.

In *TV-Panorama* van 8 oktober had Jan Ceuleers nog een interview met Prof. Dr. W. Dewachter, waarin gehandeld werd over de lijstensamenstelling.

(3) VERHEYDEN M. : *La Radio-Télévision face au pouvoir. L'expérience belge*, Leuven, 1970, blz. 77-79.

Tenslotte werden door Jan Ceuleers enkele dagen voor de verkiezingen vlak na het TV-journaal in een korte uitzending de stemprocedure en de stemmogelijkheden uiteengezet.

Hier kan worden aangestipt dat Jan Ceuleers de centrale figuur is geweest bij de verkiezingsuitzendingen op de TV. Hij verzorgde niet alleen bovenstaande eenmalige programma's, doch fungeerde tevens als moderator voor alle politieke debatten die door de TV werden uitgezonden en die hierna besproken worden. Zoals verder aangestipt rees daartegen in de geschreven pers bezwaar.

1. De politieke Tribunes op radio en TV.

Op maandag 4 oktober kwam de Raad van Beheer in gewone vergadering bijeen. Op deze vergadering werd een ruime gedachtenwisseling gehouden over de verkiezingsprogramma's. De BRT-directie stelde de Raad voor vier partijen (CVP, BSP, PVV, VU) op gelijke voet te behandelen. Zij zouden volgens dit voorstel in de drie weken die de verkiezingen voorafgingen een kwartier zendtijd op radio en televisie krijgen, voor de TV onmiddellijk na het eerste journaal en voor de radio van 19.30 u tot 19.45 u. Volgens het verslag in *Het Laatste Nieuws* van 6 oktober zouden de beheerders van CVP-strekking het daarmee niet eens geweest zijn. Beheerder Knaepen zou, volgens deze krant, het CVP-standpunt ter zake vertolkt hebben en een verdeling op basis van de vertegenwoordiging der partijen in het Vlaamse landsgedeelte voorgesteld hebben, nl. 5 tribunes voor de CVP, 3 voor de BSP, 2 voor de PVV en voor de VU en 1 voor de KP. De liberale en socialistische leden van de Raad van Beheer zouden hiertegen bezwaar gemaakt hebben. Na een lange discussie en een schorsing der zitting zou een compromisoplossing uit de bus gekomen zijn die uiteindelijk door de meerderheid, nl. de christelijke en socialistische beheerders, zou zijn aangenomen. Naar deze beslissing zouden 4 tribunes voorbehouden worden aan de CVP, 3 aan de BSP, 2 aan de PVV en de VU en 1 aan de KP. De liberale beheerders zouden tegen gestemd hebben.

Op 5 oktober werd deze beslissing op radio en TV medegedeeld. De tribunes werden als volgt per week en per dag verdeeld :

a) televisie (20.10 u. - 20.25 u)

	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
Week 18-22 oktober	—	—	CVP	BSP	KP
Week 25-29 oktober	CVP	PVV	VU	CVP	BSP
Week 1-5 november	(Allerh.)	VU	PVV	BSP	CVP

b) radio (19.30 u - 19.45 u).

Week 18-22 oktober	—	—	BSP	KP	CVP
Week 25-29 oktober	VU	CVP	PVV	BSP	CVP
Week 1-5 november	(Allerh.)	CVP	BSP	VU	PVV

Op dinsdag 5 oktober kwam het bureau van de PVV bijeen en keurde een motie goed waarin met verontwaardiging werd vastgesteld dat bij de verdeling der tribunes werd afgeweken van de regeling van 1968 en de zendtijd van de PVV werd beknot. De PVV stelde vast dat de christelijke leden van de Raad van Beheer daarvoor als voorwendsel de verwezenlijking van de culturele autonomie inriepen waarbij de verdeling voortaan op basis van de politieke getalsterkte in Vlaanderen moest gebeuren. Zij liet daarbij opmerken dat deze beslissing als een eerste manifestatie van het machtmisbruik van de CVP in de culturele autonomie moest worden beschouwd en zag er een argument te meer in voor het afsluiten van een cultuurpact vóór de installatie van de cultuurraden.

Op 6 oktober publiceerde *Het Laatste Nieuws* een bijdrage van de voorzitter van de Raad van Beheer, de liberaal Prof. Verhulst, waarin deze de CVP van kwade trouw beschuldigde, de BSP haar lakse houding verweet en op het afsluiten van een cultuurpact aandrong. In hetzelfde nummer verklaarde gewezen PVV-voorzitter O. Vanaudenhove in een interview : « Het is onder de dekmantel van de culturele autonomie dat deze beslissing werd getroffen dank zij de medewerking van de socialistische Vlamingen... Ik heb hiervoor steeds gevreesd en vandaag, reeds bij de eerste gelegenheid, moet ik vaststellen dat mijn vrees ongelukkig genoeg gegrond was. »

De Standaard antwoordde op 6 oktober in een Echo op het PVV-protest dat door de beslissing van de Raad van Beheer geen filosofische of ideologische minderheid gekrenkt werd. In de veronderstelling dat de VU half-vrijzinnig, half-katholiek zou zijn, is er zelfs niet-gelovig overwicht. Het PVV-voorstel daarentegen zou wel een discriminatie hebben ingehouden, aldus de krant. Met 19 Vlaamse kamerleden zou de PVV tweemaal zoveel zendtijd hebben gekregen als de Volksunie met haar 20 vertegenwoordigers.

In *Het Volk* van 6 oktober reageerde ook Emiel Van Cauwelaert op het PVV-protest. Hij meende dat de PVV, vooral in de BRT, zeker niet mocht klagen over ondervertegenwoordiging en dat integendeel de CVP niet aan haar trekken komt. Van Cauwelaert haalde het voorbeeld aan van de nieuwsdienst die uitsluitend in handen zou zijn van niet-CVP-ers.

In *Volksgazet* van 8 oktober noemde Jos Van Eynde in een geit-noch-kool-sparend artikel het incident een totaal overbodige rel. Hij noemde zowel de oude als de nieuwe verdeling onbillijk. Hij kaatste de PVV bovendien de bal terug waar deze laatste de BSP verweet de CVP aan een meerderheid te hebben geholpen. De PVV heeft dit in het verleden talloze keren gedaan onder meer in het geval van de onverenigbaarheid tussen een beheersmandaat en het uitgeven van de TV-bladen. « Maar zulks wil niet zeggen », aldus Van Eynde, « dat wij socialisten geneigd zijn

om te lachen over deze eerste bedenkelijke toepassing van de culturele autonomie. »

Op 7 oktober protesteerde ook de Kommunistische Partij tegen de verdeling. Zij meende dat aan alle partijen een gelijke zendtijd had moeten worden toegekend.

Toon Van Overstraeten had het in *Wij*, het VU-weekblad, van 9 oktober, over de partijpolitieke bekrompenheid van de BRT. Onder het sluwe voorwendsel dat de partijen voortaan zendtijd krijgen a rato van de omvang van hun kiezerskorps, aldus T. Van Overstraeten, worden in werkelijkheid de rechten van de oppositie beknot, terwijl eens te meer een demonstratie gegeven is van de wijze waarop de BRT neergehaald is tot een gewillig instrument in handen van de machthebbers. Tenslotte protesteerde *Wij* tegen het feit dat de partij 48 uur na de beslissing van de beheerraad, door de BRT nog niet op de hoogte gesteld was van de nieuwe regeling. Op een persconferentie op 8 oktober protesteerden VU-leiders Van der Elst en Schiltz tegen wat zij noemden de discriminatoire houding van de beheerraad. De eerste taak van radio en TV, aldus Schiltz, is te informeren, niet aan propaganda te doen.

Het is maar al te duidelijk dat de Beheerraad van de BRT, bij het beraadslagen over en het nemen van de beslissing over de verdeling van de politieke tribunes, als een politiek orgaan is opgetreden, meer nog, dat de individuele beheerders als vertegenwoordigers van de partijen optraden.

Wat de inhoud van deze politieke tribunes betreft, kan onder meer worden aangestipt dat alle partijen zoveel mogelijk mandatarissen-kandidaten op het scherm brachten. Zo slaagde de BSP erin in haar tribune van 21 oktober op de TV op een kwartier tijds niet minder dan 9 mandatarissen aan het woord te laten komen, en op 29 oktober 8 andere. Dit was ook voor de andere partijen het geval. Opvallend was nog dat de CVP voor haar tribune van 28 oktober op de TV de ontslagen omroepster Aimée Desmet als presentatrice had aangeworven.

2. De TV-debatten : regering - geschreven pers en oppositie - geschreven pers

a) Op maandagavond 27 september werd een TV-debat uitgezonden waarbij de ministers Eyskens en Fayat geconfronteerd werden met drie journalisten, nl. Lode Hancké van *Volksgazet*, Piet Van Brabant van het *Laatste Nieuws* en Jef Claes van *Het Volk*. In de pers werd vrij negatief gereageerd op de houding van de betrokken journalisten. *De Nieuwe* van 1 oktober en *Humo* van 7 oktober schreven dat Eyskens « opgeruimd, geestig en vol zelfvertrouwen » optrad en « buitengewoon op dreef was ». De journalisten en de moderator, Jan Ceuleers, zaten er, volgens hogervernoemde bladen, maar sjofel — voor spek en bonen — bij.

In verband met dit programma ontstond trouwens een incident met de VU. Op zondag 26 september werd Paul Martens, hoofd-redacteur van *Wij*, door Jan Ceuleers uitgenodigd aan het debat deel te nemen. Deze uitnodiging werd op 27 september, dag van de uitzending, door Ceuleers telefonisch bevestigd. Enige uren later belde Ceuleers Martens echter opnieuw op, ditmaal in opdracht van het hoofd van de nieuwdienst, Lode Van Uytven, om mede te delen dat de uitnodiging verviel, doordat men besloten had enkel de dagbladpers te laten deelnemen. Paul Martens telefoneerde naar de heer Van Uytven om over deze wijziging uitleg te vragen, waarop hem geantwoord zou worden zijn dat dit een interne BRT-aangelegenheid was (*Humo* van 7 oktober, *Wij* van 2 oktober). Naar aanleiding daarvan schreef *De Nieuwe* op 1 oktober : « dat is het soort uitleg van kerkvaders en seniele diplomaten die verklaringen afleggen door gekende feiten te resumeren : die samenvatting moet dan als motivering klinken ». Rasper, de radio- en TV-criticus van 't *Pallieterke* meende te weten dat de heer Van Uytven voor deze beslissing een uitbrander van de Raad van Beheer had gekregen en daarop in een nota zou hebben geantwoord dat eerste-minister Eyskens zou geweigerd hebben deel te nemen aan een debat waaraan ook Paul Martens zou deelnemen.

b) Op zaterdag 9 oktober was het de beurt aan de oppositie-partijen om door journalisten te worden ondervraagd. Dit programma werd uitgezonden als trefpunt van 14.15 u tot 14.12 u en hier waren vijf journalisten aanwezig, waaronder één van het VU-weekblad en één van het kommunistisch weekblad.

3. De acht debatten Kiezen of Delen op de TV.

Ter vervanging van Panorama (vrijdagavond) en Trefpunt (zaterdagmiddag) werden tijdens de vier weken vóór 7 november viermaal twee debatten geprogrammeerd. Deze debatten werden gemodereerd door Jan Ceuleers. Iedere week werd een thema uitgepraat dat zowel op vrijdagavond als op zaterdagmorgen behandeld werd :

15 en 16 oktober : de gemeenschapsvraagstukken,

22 en 23 oktober : de staatsstructuren en de modernisering der staats-apparaatuur,

29 en 30 oktober : onderwijs, opvoeding en cultuur,

5 en 6 november : economische, financiële en sociale aangelegenheden.

Het was de oorspronkelijke bedoeling van de BRT aan de debatten op vrijdagavond journalisten te laten deelnemen en de zaterdag de politici onder elkaar te laten discussiëren. Al spoedig bleek dat de journalisten van de geschreven pers zich niet zo maar in een partijpolitiek keurslijf

wilden laten dringen en niet als vertegenwoordigers van een partij wilden beschouwd worden. Reeds op 12 oktober liet Manu Ruys in een column «*Waarom wij niet meedoen*» op een duidelijke en scherpe wijze verstaan dat men van *De Standaard* geen medewerking moest verwachten. En wel om twee redenen : «*1. de journalisten die aan de debatten deelnemen krijgen een partijpolitiek etiket... Wij begrijpen best dat een partijpolitiek etiket voor een redacteur van het VU-weekblad of van de socialistische Volksgazet geen bezwaar is. Voor een journalist die gehecht is aan een niet-partijgebonden krant is deze doenwijze wel hinderlijk en onaanvaardbaar. 2. De techniek van deze zgn. informatiedebatten lijkt ons uiterst gebrekkig en betwistbaar. De journalist heeft amper de tijd om een vraagje te stellen. De politicus krijgt ruimschoots de gelegenheid om zijn partijpolitiek refrein af te dreunen... Het is het volste recht van de BRT deze techniek als de beste te beschouwen. Het is ons recht om daarvoor te bedanken.*»

Op 17 oktober verscheen in *De Standaard* een Echo waarin werd medegedeeld dat intussen ook de *Gazet van Antwerpen* haar journalisten had gevraagd van deelname aan electorale paneeldiscussies af te zien. Daarenboven werd aangestipt dat na Kiezen of Delen I van 15 oktober, waar een bepaald journalist «*onstuimig uit zijn rol viel en zijn partijgenoot-senator krachtig steunde*», ook een commentator van *Het Laatste Nieuws* (Piet Van Brabant) liet weten dat het zijn laatste keer geweest was om in deze vorm aan TV-discussies deel te nemen. De uit zijn rol gevallen journalist was Paul Martens van het VU-partijweekblad *Wij*, van wie men moeilijk kon verwachten dat hij niet als partijman zou optreden. *De Standaard* voegde er honend aan toe : «*Nu valt te vrezen dat het schaars wordende aanbod een prijsverhogend effect zal hebben op nog tot medewerking te overhalen krantenlui*»

Jan Ceuleers deelde bij de aanvang van Kiezen of Delen 3 op vrijdagavond 22 oktober, waaraan dus normaal veel journalisten hadden moeten deelnemen, mede dat er geen journalisten meer zouden bij zijn omdat het paneel anders te ruim werd... De ware reden werd door de moderator zedig verzwegen.

In *De Standaard* van 23-24 oktober verscheen nog een bijdrage onder de titel Persdebat zonder pers, waarin de vraag gesteld werd naar de zin van debatten onder politici. Onder de titel Objectiviteit verscheen in de luchtige rubriek van *De Standaard*, Beknopt Verslag, nog een scherp-ironisch stukje waarin het monopolie van Jan Ceuleers bij «*samenstellen, presenteren, regisseren, censureren (en) bekritisieren*» van de verkiezingsprogramma's gehemeld werd.

4. *Radio-Aktueel*

In de drie weken voorafgaand aan 7 november zond het radio-magazine *Aktueel*, dat onmiddellijk na het nieuws van 19.00 u wordt uitgezonden, gesprekken uit met partijmensen over hun verkiezingsprogramma.

5. *De verslaggeving der telverrichtingen op 7 november*

De verkiezingsuitzendingen waren zo georganiseerd dat de kijker/luisteraar de ganse nacht resultaten kreeg gepresenteerd die rechtstreeks uit Binnenlandse Zaken en het IBM-centrum van Diegem werden doorgespeeld. De audiovisuele media hadden er, zoals uit volgend relaas zal blijken, alles op gezet om zo snel mogelijk zo volledig mogelijke resultaten te geven. De traditionele paginalange tabellen in de geschreven pers verloren daardoor heel wat van hun betekenis. *De Standaard* trok daar de gepaste conclusie uit. Op maandag 8 november publiceerde de krant een mededeling van de redactie waarin werd aangestipt dat « kranten in snelheid niet langer opgewassen zijn tegen hoogfrequentiegolven van radio en televisie. De taak van de krant wordt dan ook steeds minder het achternahollen van de laatste actualiteit; ze moet zich vooral toeleggen op... kontekst, duiding, achtergrond. In dit licht zijn wij van de gewone formule van de tabellen met resultaten afgeweken ».

a) De organisatie der uitzendingen van de radio-nieuwsdienst

Op zaterdag 6 november werd bij het nieuws van 13.00 en 19.00 u door J. Gemmeke en K. Goris een inleiding verstrekt over de verkiezingsuitzending. Daarin werden inlichtingen gegeven over de werkwijze van de radio-nieuwsdienst bij het verslaan der telverrichtingen.

Op zondag 7 november startte het verkiezingsprogramma na het nieuws van 19.00 u. Het liep de ganse nacht door. Er werd gebruik gemaakt van een duplex-stelsel waarbij een centrale in de studio's 13 en 14 en bemand door Piet Theys, M. Dekeyser, D. Huwé en hoofdredacteur K. Goris in verbinding stond met verslaggevers op Binnenlandse Zaken, het omroepgebouw Reyerslaan, de hoofdtelbureaus van Brussel, Leuven, Kortrijk, Brugge, Gent, Antwerpen en Hasselt. Cas Goossens en G. Van Impe zorgden voor de coördinatie van verkiezingsprogramma en nieuws en voor situatieoverzichten vanaf 21.00 u. De Centrale stond met de verslaggevers in verbinding langs een magnetische telefoonverbinding.

b) De organisatie der uitzendingen op de televisie

De algemene opvatting bleef, voor de kijker althans, dezelfde als voor de verkiezingen van 1968. Wel hoopte men de uitslagen sneller binnen te krijgen door de samenwerking van Binnenlandse Zaken en IBM. Daarenboven zou de BRT zelf voor betere prognoses zorgen door het gebruik van een eigen time-sharing computer. Behalve bij de aanvang zouden

enkel uitslagen gegeven worden die werkelijk informatie inhielden ten aanzien van representativiteit, geografische ligging e.d. Voor de Senaat en de provinciale verkiezingen werden alleen uitslagen per arrondissement resp. provincie gegeven. De uitslagen werden op IBM-terminals naar de studio geseind en rechtstreeks op de camera gezet.

Op basis van de gedeeltelijke uitslagen die doorgeseind werden en de gegevens die de BRT rechtstreeks ophaalde in de 21 meest kiezersrijke kantons, maakten Prof. H. Picard, statisticus en Dr. W. Dewachter, politoloog, schattingen van de zetelverdeling in de nieuwe Kamer van Volksvertegenwoordigers. Tevens verstrekten zij commentaar bij de verkiezingsresultaten.

De captatie-eenheden stonden deze keer niet in de partij-lokale maar rechtstreeks in de hoofdtelbureaus en op Binnenlandse Zaken.

De berekeningen en controlewerkzaamheden werden, zoals reeds vermeld, door het Ministerie van Binnenlandse Zaken toevertrouwd aan IBM. In de praktijk betekende dit dat zogauw op Binnenlandse Zaken uitslagen uit de hoofdtelbureaus binnenkwamen, deze over speciale telexlijnen naar IBM-Diegem werden gestuurd. De computers aldaar controleerden de uitslagen op hun waarschijnlijkheid. Ze berekenden meteen de procenten en het verschil met de uitslagen van 1968. De tabellen met de gegevens van IBM werden terzelfdertijd doorgestuurd op terminals van de BRT en de RTB en het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Daar werden ze gefotocopieerd en aan de pers uitgedeeld. Door de medewerking van IBM werd het omslachtige nazien en berekenen op Binnenlandse Zaken uitgeschakeld. Achteraf is gebleken dat de zwakke schakel in de telprocedure deze keer in de telbureaus zat en dat de indrukwekkende IBM-machines werkeloos moesten wachten op de afwikkeling van archaïsche telprocedures in de telbureaus.

De eigenlijke verkiezingsavond begon op TV te 19.45 u en liep tot 2.30 u in de morgen door.

Van het eigenlijke BRT-personeel werden voor de TV voor het verzorgen van de verkiezingsuitzending 35 personeelsleden ingezet. Ook voor de radio waren het er 35.

In de loop van de uitzendingen werden tientallen politici geïnterviewd over hun indrukken. Vermeldenswaard in dit verband is, dat Jos Van Eynde na de vergadering van het BSP-partijbureau op maandag 8 november mededeelde erover verbaasd te zijn dat de TV hem als medevoorzitter van de partij niet had aangesproken op de verkiezingsavond. In een der nieuwsuitzendingen op TV een der volgende dagen werd die gelegenheid hem geboden.

6. *Het incident Van Mechelen op 21 oktober.*

Op donderdag 21 oktober is het TV-journaal van 19.45 u niet op het scherm gekomen. Er werd gepauzeerd tot 20.15 u ingevolge een schokstaking van twee journalisten met dienst, aangesloten bij de socialistische vakbond (ACOD). De sector BRT van het ACOD versterkte een mededeling aan het agentschap Belga waarin werd beweerd dat Directeur-Generaal Vandenbussche andermaal aan de TV-nieuwsdienst opdracht had gegeven een interview met minister Van Mechelen in het journaal op te nemen. Aangezien dergelijke opdrachten tijdens de lopende verkiezingscampagne reeds meermaals werden gegeven en uitgevoerd, werd tot de stakingsactie besloten om te protesteren tegen « dit flagrant misbruik » van het medium ten voordele van een politicus. Tevens werd erop gewezen dat verscheidene ministers van een andere partij uit het nieuws geweerd werden met het argument dat in de verkiezingscampagne zo weinig mogelijk politieke propaganda aan bod mag komen.

Directeur-Generaal Vandenbussche logenstrafte op 22 oktober deze beschuldiging. Hij zei de jongste dagen aan de nieuwsdiensten van radio en TV geen enkele opdracht te hebben gegeven voor het interviewen van leden van de regering en hij betreurde het optreden van de socialistische journalisten die door de schokstaking de kijkers het elementair recht op informatie hebben ontnomen (*De Standaard*, 23-24 oktober).

Welke was de juiste toedracht ? Op donderdag 11 oktober installeerde minister Van Mechelen op de BRT een raadgevende commissie voor instructieve TV. De datum ervan was al vóór het begin der verkiezingscampagne vastgesteld en de nieuwsdienst zou autonoom beslist hebben een klankbeeld te maken. In het TV-nieuws zouden uittreksels uit de toespraken van Prof. Verhulst en minister Van Mechelen uitgezonden worden. De bij het ACOD aangesloten journalisten, die deze avond met dienst waren, nl. Jacques Vandersichel en Kris Borms, zagen daarin electoraal voordeel voor minister Van Mechelen en vroegen hun vakbond te mogen staken. Zij werden naderhand ook gesteund door de Bond van Radio- en TV-journalisten, die meende dat het betrokken klankbeeld geen nieuwswaarde had.

Op maandag 25 oktober kwam de Raad van Beheer der BRT in spoedzitting bijeen om het incident te onderzoeken. Het optreden van de journalisten met dienst werd door de Raad van Beheer eenparig afgekeurd : « welke ook daartoe de aanleiding moge geweest zijn ». Besloten werd een grondig onderzoek in te stellen naar de verantwoordelijkheden en gepaste maatregelen te treffen. Bovendien stelde de Raad van Beheer vast dat de aantijgingen tegen directeur-generaal Vandenbussche « ter zake onjuist en strijdig zijn met de feiten ».

Het Laatste Nieuws van 26 oktober, dat blijkbaar uit de eerste hand was ingelicht, publiceerde passages uit een verslag aan de Raad van Beheer waarin werd gesteld dat thans diende onderzocht te worden hoe de informatie kan worden beschermd tegen de censuur van journalisten die toevallig met dienst zijn, evenals tegen de inmenging van de vakbonden in de samenstelling en de uitzending van het nieuws. Het blad meende ook te weten dat de socialistische woede het gevolg was van het feit dat wegens partijpolitiek touwjetrek de voorzitter van de betrokken raadgevende commissie, die een socialist moest zijn, niet kon worden benoemd. Het interview dat Rik Onckelinx met de aangeduide voorzitter zou hebben verviel dus en werd vervangen door een gesprek met Verhulst en Van Mechelen. « Het ware best dat de strijd verder gestreden worde achter het (televisie) scherm », voegde René Adams er terecht aan toe.

Uit dit incident en uit de onder de rubrieken beschreven incidenten blijkt duidelijk dat de in inleiding geponeerde stelling over de uiterst delicate verhouding politieke machthebbers — audiovisuele media, juist is. Dat de opposenten erg ongelijk gewapend zijn in dit steekspel is al even duidelijk. Tot overmaat van ramp blijkt dat de BRT-journalisten vrij sterk partijpolitiek geconditioneerd en gesensibiliseerd waren en voor kwesties die hun journalistieke plichtenleer en beroepseer raken allereerst steun zochten bij hun politieke vakbond. Naar ons oordeel valt dit moeilijk met de journalistieke waardigheid te verzoenen. Het herhaaldelijk erg zwakke optreden van moderator Jan Ceuleers ten aanzien van partijmensen die hem en dus de kijker onheus behandelden, roept onwillekeurig dezelfde bedenking op. Betere statutaire bescherming van de BRT-journalist kan daaraan verhelpen. Maar mag van de BRT-journalisten, ondanks hiërarchische keurslijven en politieke drukking, wat meer professioneel lef worden gevraagd?

II. Kijkdichtheids- en waarderingscijfers der TV-verkiezingsprogramma's.

1. *Het continu-programmaonderzoek van de BRT-Studiedienst*

Zoals wij in onze inleiding reeds aanstipten, ontvingen wij met de toestemming van de Directeur-Generaal Vandenbussche, de door de BRT-Studiedienst uitgewerkte kijkdichtheidscijfers en waarderingscijfers van de TV-verkiezingsprogramma's.

Sedert februari 1969 organiseert de Studiedienst van de BRT een continu programmaonderzoek ten einde de reacties van het publiek op de radio- en TV-programma's te volgen. Voor dit onderzoek wordt beroep gedaan op een steekproef (panel) van 1500 personen van 15 jaar en ouder die in het Vlaamse landsgedeelte wonen. De selectie van de paneelleden geschiedt volgens de wetenschappelijk verantwoorde random-wijze en gebeurt door

een firma gespecialiseerd in marktonderzoek. Deze groep personen, die jaarlijks a rato van een derde vernieuwd worden, ontvangen wekelijks een TV-dagboek en maandelijks een radiodagboek voor een bepaalde week van de maand. In deze steekproef zijn ook personen opgenomen die thuis geen televisie- of radiotoestel bezitten. In het dagboek tekenen zij de kwartieren per dag aan tijdens dewelke zij gekeken hebben.

In tegenstelling met andere landen kan de BRT nagaan hoeveel personen ook naar concurrerende zenders hebben gekeken of geluisterd. De resultaten van het onderzoek komen beschikbaar in de vorm van kijkdichtheidscijfers, luisterdichtheidscijfers en waarderingscijfers. Deze gegevens kunnen uitgeplitst worden naar 9 sociologische categorieën (leeftijd, geslacht, opleiding, enz.). De gegevens van de dagboeken worden optisch gelezen en daarna door de computer verwerkt. Meer gedetailleerde verwerking en interpretatie worden daarna door de Studiedienst verricht.

Het kijkdichtheidscijfer (Kdb) - luisterdichtheidscijfer geeft aan hoeveel procent van de respondenten naar een bepaald programma keken - luisterden. Deze gegevens kunnen geëxtrapoleerd worden naar de ganse Vlaamse bevolking van 15 jaar en ouder door vermenigvuldiging van het kijkdichtheidscijfer met 41.000.

Het waarderingscijfer is het rekenkundig gemiddelde van volgende beoordelingscijfers :

- 0 : geen mening
- 1 : slecht
- 2 : onvoldoende
- 3 : voldoende
- 4 : goed
- 5 : zeer goed.

2. Interpretatie van kijk- en luisterdichtheidscijfers en waarderingscijfers

Zowel kijk- en luisterdichtheidscijfers als waarderingscijfers ondergaan de invloed van een hele reeks, niet altijd te achterhalen, aan het programma vreemde, soms toevallige, factoren. Bij de interpretatie van de cijfers moet met de invloed van die factoren uiteraard rekening gehouden worden. Meer in het bijzonder dienen voor de kijkdichtheid vermeld : de aantrekkelijkheid of niet-aantrekkelijkheid van omliggende of tegenoverliggende (op andere zenders) programma's, het tijdstip van de uitzending. Ook de waarderingscijfers zijn onvolmaakt doordat het nietkijken, wat dikwijls een negatieve waardering inhoudt, er niet in tot uitdrukking komt.

3. Reeks « Zijn er nog Belgen » van Jan Ceuleers (29 sept., 12 en 26 okt.)

Dag	Datum	Uur	Kdb.	Waardering
Woensdag	29-9	21.23-21.48	17,9	3,8
Dinsdag	12-10	20.11-20.36	32,0	3,6
Dinsdag	26-10	20.40-21.06	25,1	3,4

De hoge Kdh. op 12 oktober zal te maken hebben met de plaatsing van het programma onmiddellijk na het nieuws. Let ook op de dalende waardering.

4. Debat journalisten - Eyskens, Fayat (maandag 27 september)

Dag	Datum	Uur	Kdh.	Waardering
Maandag	27-9	20.08-20.59	28,1	3,9

5. Debat journalisten - oppositiepartijen (zaterdag 9 oktober)

Dag	Datum	Uur	Kdh.	Waardering
Zaterdag	9-10	13.15-24.12	0,6	4,3

Opvallend is dat door de plaatsing van het debat op zaterdagmiddag de oppositiepartijen slechts een kijkdichtheid van 0,6 bereiken waar de regeringspartijen op maandagavond 28,1- of 47-maal meer haalden. Waarom werd dit debat niet geplaatst op maandag 4 oktober ?

6. De acht Kiezen of Delen

Voor de besproken onderwerpen zie I 3.

	Dag	Datum	Uur	Kdh.	Waardering
a)	Vrijdag	15-10	20.18-21.12	27,7	3,7
	Zaterdag	16-10	13.15-14.13	1,8	4,1
b)	Vrijdag	22-10	20.27-21.20	25,1	3,3
	Zaterdag	23-10	13.15-14.11	0,8	4,2
c)	Vrijdag	29-10	20.30-21.21	22,6	3,6
	Zaterdag	30-10	13.15-14.04	0,9	3,9
d)	Vrijdag	5-10	20.27-21.25	29,5	3,9
	Zaterdag	6-11	13.15-14.28	1,2	4,1

Zeer afgetekend zijn hier de lage kijkdichtheidscijfers voor de trefpunt-uitzendingen van zaterdagmiddag. De weinigen die keken waardeerden hoog. Dit ligt voor de hand. Deze programmas liggen geïsoleerd op een zeer slecht gekozen uur. Enkel de werkelijk geïnteresseerden — die nota bene de informatie minder nodig hebben — kijken. Interessant is ook de vaststelling dat het debat over de gemeenschapsvraagstukken de hoogste dichtheid haalt.

7. De Politieke Tribunes.

Dag	Datum	Uur	Partij	Kdh.	Waard	Kdh. 15 mn vóóruitz.	Kdh. 15 mn na uitz.
Di.	19.10	20.10-20.23	CVP	41,6	3,9	41,1	42,0
Do.	21.10	20.10-20.26	BSP	16,6	3,5	—	16,1
Vr.	22.10	20.12-20.27	KP	24,3	3,3	34,2	23,2
Ma.	25.10	20.15-20.33	CVP	23,3	3,7	38,0	23,2
Di.	26.10	20.30-20.40	PVV	22,1	3,3	23,7	28,2
Wo.	27.10	20.09-20.24	VU	25,6	3,6	38,7	17,3
Do.	28.10	20.14-20.30	CVP	24,2	3,7	37,2	22,5

Dag	Datum	Uur	Partij	Kdh.	Waard	Kdh.	Kdh.
						15 mn vóóruitz.	15 mn na uitz.
Vr.	29.10	20.15-20.30	BSP	22,2	3,4	36,2	20,7
Di.	2.11	20.09-20.24	VU	35,0	3,8	41,3	38,1
Wo.	3.11	20.45-21.01	PVV	41,3	3,9	45,9	46,2
Do.	4.11	20.11-20.26	BSP	24,0	3,5	38,2	23,1
Vr.	5.11	20.12-20.27	CVP	28,7	3,6	41,0	27,5

Allereerst voor de aardigheid : CVP was in totaal 62 minuten op het scherm (2 teveel); BSP 46 (1 teveel); PVV 26 (4 te weinig); VU 30 (0 teveel); KP 15 (0 teveel). De invloed der omliggende programma's zal hier gespeeld hebben. Daarom werden in de tabel de Kdh.

15 minuten vóór (tijdens het nieuwsjournaal) en na de uitzendingen uitgerekend. Zo viel de Tribune van de PVV op 3.11.71, die de hoge Kdh. 41,3 haalde, midden de voetbalwedstrijd Standard-Luik-Moskou. Op donderdag 21.10.71 verviel wegens een schokstaking van socialistische journalisten het nieuws; de BSP-Tribune leed eronder... (16,6). De hoge Kdh. op 19.10 van de CVP had wellicht te maken met het populaire programma Wachtwoord, en de film die daarop volgde.

8. Verkiezingsuitslagen zondag 7 november (enkele momenten)

18.30 - 18.33	verkiezingsuitslagen	11,2	4,4
19.45 - 20.05	nieuws	39,3	4,0
21.12 - 21.42	verkiezingsuitslagen	33,6	4,0
22.06 - 22.45	verkiezingsuitslagen	18,2	3,9
01.11 - 01.39	verkiezingsuitslagen	1,2	3,5
02.22 - 02.30	verkiezingsuitslagen	0,4	3,3

9. Commentaar der partijen op uitslag 8 november

Ma	8,11	20.00 - 20.33	37,4	3,9
----	------	---------------	------	-----

De kijkdichtheids- en waarderingscijfers liggen naar ons oordeel over het algemeen vrij hoog. Dit zal wel te maken hebben met het feit dat ze geregistreerd werden in de pre-electurale periode. Jammer genoeg beschikken wij niet over vergelijkbare cijfers aangaande de politieke tribunes buiten verkiezingsperiode. Wij vermoeden dat die, wegens hoger aangeestipte reden en ook wegens het ander tijdstip van de uitzending, merkkelijk lager zullen liggen.

